

לצבי ולגאון

משבתי צבי אל הגאון מוויילנא

יהודה ליבס

אדרא, תשע"ז, 408 עמ'

על חומות הנייד

עיתון הלבנון והאורתודוקסיה

חוני באר-מרקס

מרכז זלמן שזר, תשע"ז, 360 עמ'

פרופ' יהודה ליבס נחשב לגדול החוקרים של המשיחיות השבתאית בימינו. עיקרו של קובץ מאמרים זה עוסק בזיקה העמוקה והמפתיעה שבין הגאון רבי אליהו מוויילנא וחוגו לבין העולם השבתאי, זיקה שקודם לכן לא עלתה כלל על דעת החוקרים. לעיסוק בזיקה זו הגיע ליבס כשמצא בין כתבי תלמידו הקרוב ביותר של הגאון מוויילנא בשנותיו האחרונות – רבי מנחם מנדל משקלוב – כתבים קשים להבנה שנדפסו ברובם רק בדור האחרון, הרצופים אזכורים שבתאיים נסתרים, ובהם גימטריות רבות על שמו של שבתי צבי הידועות מכתבי השבתאים. גילויים אלה הניעו אותו לברר את יחסו של הגאון עצמו אל השבתאות, והובילו אותו למסקנה שבזיקתו לשבתאות מצוי מפתח חיוני להבנת תודעתו העצמית של הגאון והתפקיד שהועיד לעצמו בתהליך הגאולה. אמנם הגאון ותלמידיו לא היו שבתאים, ויחסם אל שבתי צבי היה ביקורתי, אך בכל זאת מילאה השבתאות מקום חשוב, גם אם נסתר ומורכב, בעולמם הרוחני.

כתב העת 'הלבנון' נוסד בירושלים ב-1863 כביטאונה של ההנהגה הפרושית, והיה העיתון העברי הראשון בארץ ישראל. מלכתחילה נועד העיתון להפיץ ידיעות מארץ ישראל ומסביבותיה, ואולם במרוצת השנים הוא עבר תהפוכות אחדות ויעדיו השתנו. הוא נדד מירושלים לפרזי ומשם למיינץ, ולבסוף יצא לאור בלונדון עד למותו של העורך ומו"ל 'הלבנון' יחיאל ברי"ל ב-1886. במרוצת שני העשורים שבהם ראה אור נדחקה הנטייה הארץ ישראלית שאפיינה אותו בתקופתו הראשונה, ואת מקומה תפסה מגמה אורתודוקסית. ב-1869, לנוכח התעצמות ההשכלה העברית אשר השקפותיה ויוזמותיה נישאו מעל גיליונות כתבי העת המשכיליים, חברו רבנים, סופרים ועסקנים אורתודוקסים מליטא לברי"ל והפכו את 'הלבנון' לכלי הביטוי שלהם. מכאן ואילך שיקף 'הלבנון' – שהיה תמהיל של עיתון חדשות ומאסף תורני ספרותי – את הלכי הרוח, המגמות והשאיפות של החוגים האורתודוקסיים במזרח אירופה, ובד בבד נטל חלק בעיצוב דמותם. ספרה של באר-מרקס דן

הגדולים

אישים שעיצבו את פני היהדות החרדית בישראל

בנימין בראון ונסים ליאון (עורכים)

מאגנס ומכון ון ליר, תשע"ז, 958 עמ'

קובץ מאמרים עב כרס המאגד מאמרים פרי עטם של טובי החוקרים של היהדות האורתודוקסית, הפורש לראשונה את 'הפנתאון' של היהדות החרדית למן המאה ה-19 ועד ימינו. האישים, המזוהים על ידי הציבור החרדי כ'גדולי ישראל', מוצגים על רקע זמנם, מקומם וקהלם, אך גם תוך התייחסות לתכונות האישיות החד פעמיות שהעמידו אותם בפסגת ההנהגה הרוחנית והפכו אותם לדמויות מופת. הספר מחולק לשישה שערים: קווים לדמותה של תופעת 'הגדולים'; 'הגדולים' של פעם: אבות היהדות החרדית באירופה; אבות היהדות החרדית בארץ ישראל; 'הגדולים' בארצות הברית; מנהיגי היהדות החרדית במדינת ישראל בזמננו; ושער שישי המוקדש למנחם פרידמן – ההיסטוריון והסוציולוג של היהדות החרדית שהספר מוקדש לו.